

<http://www.diva-portal.org>

This is the published version of a paper published in *Tidskrift för litteraturvetenskap*.

Citation for the original published paper (version of record):

Johansson, A S. (2014)

Projektifieringen: Litteraturvetenskapen som vara
Tidskrift för litteraturvetenskap, (3-4): 53-61

Access to the published version may require subscription.

N.B. When citing this work, cite the original published paper.

Permanent link to this version:

<http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:miun:diva-30060>

PROJEKTIFIERINGEN

Litteraturvetenskapen som vara

Inget begrepp formar dagens humanistiska forskning lika mycket som ordet *projekt*. Att forska är numera att ha ett projekt; projektet har blivit forskningens form par excellence. Frågan är dels varför det har blivit så, dels vilka konsekvenser det får.

Om det är svårt att svara på det, så är det för att projektformen är så självklar att vi knappt ens kan tänka oss alternativet. Frågan om projektet framstår helt enkelt som dum, eftersom det den ifrågasätter *goes without saying*. Men är inte denna alternativlösa självklarhet, i likhet med alla självklarheter, som Louis Althusser en gång påpekade, en ideologisk effekt?¹ Det vill säga: är inte projektformen mycket mindre självklar än vi tenderar att anta? Är det rent av så att vi reproducerar en viss ideologi redan genom vårt självklara anammande av projektformen? I så fall är det desto viktigare att försöka reflektera över implikationerna och konsekvenserna av denna självklara form: vad *är* egentligen ett projekt? Vad innebär projektifieringen av den akademiska forskningen?

Det är de frågorna jag ska försöka besvara här. Jag ska börja med det lättaste – konsekvenserna – för att via dem försöka nå fram till det som är mer undflyende – orsakerna – och till sist möjligen försöka säga något om det allra svåraste: vad som bör göras.

1. REKLAMIFIERING

Ordet ”projekt” kommer från latinets *proiectum* som, enligt ett av de uppslagsverk jag konsulterar, betyder ”das nach vorn Geworfene”, det som kastas framåt.² Den innebörden – som är mer påtaglig i de svenska orden ”projektil” och ”projektor” – stämmer väl överens med det förhållandet att projektet, också i praktiken, i hög grad handlar om något framtida. Som Johann Packendorff och Monica Lindgren uttrycker det i sin artikel ”Projectification and its Consequences”: ”Through goal-setting and planning, ambitions and hopes are projected into the future, almost to the extent that the future is ’lived’ in advance, taken for granted and secured through project planning.”³ Projektet betecknar alltså en väntad framåtrörelse, ja, den innebörden är så stark att *förväntningarna* på projektet nästintill *är* projektets innehåll, på samma sätt som en väderprognos eller aktiekurs är en förutsägelse.

I det ljuset är det logiskt att det är planen, förhandsbeskrivningen, som är den aspekt av forskningen som idag granskas mest ingående. Som alla vet finns det ett ytterst välorganiserat maskineri för bedömning av ansökningar om forskningsmedel hos de största givarna: webbformulär att fylla i för de sökande, noggranna regler för hur en ansökan ska se ut,

beredningsgrupper med skiftande ledamöter, jävsregler, riktlinjer, och så vidare. Man kan, som Agneta Stark en gång gjorde, ifrågasätta det kostnadseffektiva i denna ansökningsapparaten: hur mycket forskning kommer det egentligen ut ur den, och hur många arbetstimmar investeras i processen?⁴ I ett annat avseende är det emellertid ingen tvekan om att apparaten är högeffektiv: i formandet av tänkandet och skrivandet. Vad denna ordning lär oss är först och främst att planen och ambitionerna är viktigare än genomförandet. Naturligtvis finns det rutiner också för att utvärdera de genomförda projekten, men det är ingen tvekan om att omsorgen som ägnas åt att utvärdera projektplanerna i förväg är större än tiden som läggs ner på att bedöma de genomförda projekten i efterhand. Om skälen till det är begripliga (skapa rättssäkerhet, undvika nepotism och så vidare), så är det likväl en underlig ordning: borde inte projekten vara värda mer uppmärksamhet när de är genomförda än innan? Borde det inte vara viktigare att granska utfallet än planerna?

Risken, mot den bakgrunden, är att projektifieringen genererar ett forskande som styrs mindre av sitt undersökningsobjekt och dess möjligheter, än av sina egna förhandsutfästelser. Och förhandsutfästelser är inte sprungna ur det framtida, även om det kan se ut så, utan ur det rådande, det vi redan visste – i det avseendet är de, ironiskt nog, inherent konservativa. Det finns inget mindre progressivt än reklam.

2. STANDARDISERING

Men samtidigt som förhandsreklamen är projektets kvintessens, har projektet paradoxalt nog ett värde enbart i form av ett framtida resultat. När Vetenskapsrådet för ett par år sedan ville kartlägga forskningen vid landets humanistiska fakulteter var det de viktigaste *forskningsrönen* de frågade efter, samt vilka *områden* som var ”starka och svaga”.⁵ Forskning går, med det synsättet, ut på att nå resultat,

presentera sina rön, inhämtade från ett i förväg definierat område.

Så, har du gjort några viktiga rön på sistone? Vilka är de viktigaste litteraturvetenskapliga rönen? Problemet är att rönet är något per definition verifierbart, kvantifierbart och refererbart. Det måste kunna växlas in i en annan valuta – ett annat språk, en annan begreppsekonomi – för att alls existera. Det bör poängteras att denna kvantifierbarhet inte står i motsats till, utan snarare hänger ihop med, en föreställning om *kvalitet*. Kvalitetsbegreppet implicerar att forskningens tankeinhåll, sanningshalt, samhällliga relevans eller originalitet kan identifieras, begreppsliggöras och i förlängningen mätas. ”Kvalitet” och ”kvantitet” är på så vis två sidor av samma förtingligande. Det förtingligandet är problematiskt, om inte annat för att det är litteratur och litterära erfarenheter vi ägnar oss åt, och för att det vi själva skapar – avhandlingar, artiklar, essäer, föreläsningar – ofrånkomligen också är en form av litteratur, hur mycket vi än försöker reducera det till rön och resultat.

Rönets form är *rapporten*, en genre vars mediering är så nedtonad som möjligt – idealrapporten är en genomskinlig förmedlare av forskningsrön. Det är en förklaring till att projektifieringen riskerar att leda till en standardisering av forskningen: när inte bara de ekonomiska ramarna är bestämda i förväg, utan också normerna för hur ett framgångsrikt projekt redovisas – normerna är transcendentia i relation till den konkreta forskningsfrågan – kommer alla projekt att gravitera mot samma form.

Det är emellertid inte bara genom konkreta publiceringsnormer (de peer review-granskade tidskrifternas normer, den vetenskapliga dräkt som VR proklamerar, et cetera) standardiseringen verkställs, utan också och viktigare med hjälp av mer diffusa ideal om vad forskning är, ideal som förmedlas redan i ansökningsapparaten. Inte bara ”området” måste vara klart i förväg, utan också allt annat av bety-

delse: slutdatum, syfte, projektets ”relevans”, ja – man måste i princip veta vad man kommer att komma fram till, innan man har börjat. För är det inte detta som är inbegreppet av ett av ansökningsapparaten centrala kriterier: ”genomförbarhet”? Ett projekt som inte anses genomförbart i förväg får inga pengar. Man vad återstår i så fall av forskningen, vad finns mellan planen och rönet? Innebär inte genomförbarheten, driven till sin spets, att slutprodukten sammanfaller med förhandsreklamerna?

3. SEGMENTARISERING

Humaniora är nu inte det enda samhällsområde som har projektifierats under de senaste decennierna. Vi är, om man ska tro Rolf Lundin, professor i företagsekonomi vid Handelshögskolan i Jönköping, ännu bara i början av en fas där hela samhället projektifieras.⁶ Det har ofta påpekats att projektifieringen är en del av ett New Public Management-tänkande som syftar till att konkurrensutsätta också skattefinansierade offentliga verksamheter. Ett sådant konkurrensutsättande förutsätter att verksamheter kan delas upp i tydligt avgränsade enheter. ”Projektet” är, som samhällsvetarna Agneta Abrahamsson och Lena Agevall konstaterar, idealiskt i det avseendet: det är inte bara organisatoriskt avgränsat, utan också avgränsat i tiden.⁷ Det gör att det lätt kan utvärderas, jämföras med andra projekt, för att sedan förlängas eller väljas bort – kort sagt, behandlas som en ekonomisk enhet, en vara.

Denna segmentarisering är tydlig också i projektifieringen av den akademiska forskningen: det man ägnar sig åt som forskare är i allt högre grad något individuellt och avgränsat, något som definieras av arbetstiden och pengarna, snarare än av ett syfte utanför sig självt. Projektifieringen förtydligar på så vis skiljelinjen mellan den enskilda forskningsinsatsen och disciplinen i stort. Packendorff och Lindgren fångar den tendensen i en sammanfattande beskrivning:

The project management discourse thus contributes to the reification of projects as distinct, given, unquestionable and manageable items separated from their history and context [...] to the dichotomisation of projects vis-à-vis permanent and stable organisational arrangements [...] to the ”grandiosification” of projects as a superior alternative to ineffective, rigid, boring bureaucracies [...] and to the compartmentalisation of projects into settings in which admirable achievements take place under conditions where normal rules do not apply.⁸

Projektifieringen skapar alltså en uppdelning mellan den permanenta organisationen och den tillfälliga enhet som projektet utgör. Ju mer genomgripande projektifieringen blir, desto mindre substantiell och attraktiv blir följaktligen den permanenta delen. Det är med andra ord inte svårt att se utvecklingens avvägningar. När forskningen avgränsas i individuella projekt är risken stor att den kunskap som är kollektiv, allmän, nedärvd, institutionell i längden stagnerar, vittrar sönder, försvinner.

På kort sikt kan naturligtvis tillfälliga forskningsprojekt befrukta den undervisning som ges vid en viss institution, men det är inte sådana samband som premieras när forskning och undervisning genom projektifieringen tenderar att separeras: antingen forskar man eller också undervisar man.

I och med att projektifieringen dessutom framkallar ett slags tävlingssituation är risken stor att den enskilde forskaren kommer att se mer till sitt eget bästa än till institutionens. Eller på nästa nivå: den enskilda institutionen ser mer till sitt bästa än till den nationella ämnesdisciplinens. Projektifieringen förtydligar kort sagt gränserna mellan segmenten. Det som premieras är konkurrens, inte samverkan.

4. EKONOMISERING

Den utvecklingen beror inte minst på att projektet är just en *ekonomisk* enhet. Akademisk

forskning har alltid kostat pengar. Också före projektifieringen fördelades forskningsanslag, följdes budgetar, sinade pengar, och så vidare. Men genom projektifieringen får ekonomin en ny status: i och med att själva beviljandet av projektanslag har blivit så avgörande, har erhållandet av forskningsmedel blivit en merit i sig, kanske den tyngst vägande av alla. Med samma logik blir hög lön, som Ylva Hasselberg noterar i sin intervju baserade studie *Vetenskap som arbete*, ett kulturellt kapital i sig, ”eftersom det vittnar om forskarens värde och utvaldhet”.⁹ Det är alltså inte bara så att ekonomin blir det primära – kruset är att *pengarna i sig*, den ekonomiska aspekten som sådan, reifieras och får ett symbolvärde.

Om den logiken får skruvade konsekvenser – till exempel tenderar ämneskompetensen att degraderas i relation till förmågan att erhålla forskningsmedel – så är den likväl inte alls ny, utan karakteristisk för hela upplysningen: planmässigheten stelnar, som Max Horkheimer och Theodor Adorno formulerade det i *Upplysningens dialektik*, till självändamål.¹⁰ Det som en gång var ett medel – forskningsanslag – för att kunna uppnå ett mål, förvandlas till själva målet. Det som var mål – ny litteraturvetenskaplig kunskap – blir i sin tur ett medel för att erhålla mer pengar, en faktor i kampen för att ro hem nästa projektansökan.

5. SUBJEKTIVERING

Vad innebär det att ekonomin i sig reifieras? Athena Athanasiou snuddar vid den frågan i boken *Dispossession*. Det finns, som hon påpekar, inget ”merely economic about economics”; ekonomin är ingenting i sig. Reifieringen av ekonomin bör därför, med Athanasiou's formulering, förstås som en ”powerful interpellation through which subjects (and non-subjects) are called into formation and reformulation”.¹¹ Även om Athanasiou talar om den globala ekonomiska och politiska krisen i stort, är iakttagelsen giltig också för vår kontext: i reifieringen

av forskningsmedlen, det vill säga den utveckling som gör pengarna till en merit i sig, döljer sig en interpellation som omformar subjekten, skapar nya roller, en ny forskartyp.

Att vi här återigen tangerar Althusser är knappast någon tillfällighet. Det är ingen avlägsen tanke att förstå projektifieringen som en del av vad Althusser kallar en ideologisk apparat. Vare sig vi vill det eller inte är det i och genom den apparaten vi verkar som forskarsubjekt. Varje handling vi utför är, med det synsättet, en del av den ideologiska apparatens praktik – ja, praktiken utgörs av subjektens ”fria” forskande. Omvänt *uppstår* forskarsubjektet i och med att ideologin kallar på dem – detta är den berömda interpellationen.

Det centrala i Althusser's teori är dubbeltydigheten i begreppet subjektivering: å ena sidan betecknar det uppkomsten av en fri agent, å andra sidan ett underordnande under en högre makt. Man kan säga vad man vill om denna teori, men om man vill hitta ett exempel som åskådliggör denna dubbelhet så är projektifieringen välvald. För vad är Vetenskapsrådets utlysning av forskningsanslag, om inte en nationell interpellation där forskarsubjekt produceras, det vill säga forskare subjektiveras? Subjekt som, vare sig de vill det eller inte, genom sina ansökningar och forskningsinsatser förverkligar projektideologin.

I någon mån kan man naturligtvis forska utan att söka forskningsmedel – på helger, semestrar, som arbetslös – det vill säga forska utan att anamma projektet som ekonomisk form. Frågan är dock om projektifieringen inte griper in i oss ändå, på ett mer svårgripbart plan: interpelleras vi inte allihop som ett slags projektledare över vårt eget läsande, tänkande och skrivande? ”Forskaren” är svaret på den interpellationen.

6. DEGRADERING

I sin artikel ”Feeling Like a Fraud” beskrev Peggy McIntosh för trettio år sedan hur institutionella former för kommunikation och

meningsutbyte inom akademien får oss alla att känna oss som bluffar: "The forms require that one appear to be a person who sets goals and knows how to meet them, a 'leader' who is superior in certain qualities over those who are 'followers.'"¹² Det är något profetiskt över McIntoshs artikel: för visst har det hon beskrev då blivit så mycket tydligare idag? Genom språkbruk och politiska påbud har vi fått en uppdelning i "excellenta forskare" och andra, i nydanande forskning och annan, i starka miljöer och andra. Projektifieringen är en avgörande faktor i den utvecklingen: vi är idag alla entreprenörer med uppgift att leda våra projekt i hamn, det vill säga att realisera det som förhandsreklamen (projektplanen) en gång beskrivit. Utfästelserna är redan gjorda – nu ska de bara infrias ...

Det finns skäl att bli väldigt konkret på den här punkten. Hur stor andel av dagens doktorander mår dåligt av detta? Av att, som duktiga doktorander, ha internaliserat dessa krav? Hur många känner sig otillräckliga, misslyckade, ja, med McIntoshs språkbruk, som en bluff? Är inte andelen så stor att det är hög tid att behandla detta som ett strukturellt problem, inte ett individuellt? Som litteratur- och konstvetarna Maria Jönsson och Anna Rådström skriver i en kommentar till McIntoshs artikel är det svårt att undgå den logik hon beskriver:

Today you are supposed to blow your own trumpet as a researcher or lecturer, or indeed just as a human being. We have gone from a culture of relative modesty to a hard-core "bragging culture". We have gone from praise to self-praise, and we make sure to construct impressive CVs, websites, or Facebook pages as proof of our success. We learn all sorts of success strategies. Career-planning, making our teaching portfolios look impressive, managing our Internet profiles, presenting our excellent research (before we have done it) at conferences

(making sure to mention that we have external funding and exactly which prestigious source it comes from) and so on.¹³

Skrytsamheten är alltså inte en individuell avart, utan en strukturell effekt, en effekt med en baksida som de flesta känner igen: känslan av att vara en bedragare, en bluff.

Att systemet genererar stress och osäkerhet är kanske ingen ny insikt, men strategierna för att tackla problemet verkar hittills inte haft önskvärd effekt, snarare tvärtom. Vad vi ser är å ena sidan en alltmer rigorös disciplinering av forskarutbildningen (införandet av fler och fler kontrollstationer och alltmer minutiösa mallar för individuella studieplaner), och å andra sidan alltmer tal om "karriärplanering".

Denna dubbla tendens kan förklaras med hjälp av Georg Lukács beskrivning av reifikation av själva arbetet i den kapitalistiska ordningen. Vad som händer är att den mänskliga aktiviteten förtingligas, görs till en vara, och därmed blir till något främmande för sin utförare. Som Lukács formulerar det uppstår "det abstrakta, likartade och jämförbara arbetet [...] både som förutsättning för den kapitalistiska produktionen och som resultat av den".¹⁴ Den kapitalistiska produktionen *förutsätter* alltså det reifierade arbetet, samtidigt som samma produktion *ger upphov* till denna reifiering. Denna dialektik kan, på vårt område, iaktas i den tillsynes motsägelsefulla upptagenheten av å ena sidan den Individuella studieplanen och å andra sidan den hägrande karriären. Å ena sidan styckas avhandlingskrivandet upp i förtingligade delar som kan växlas in i högskolepoäng; å andra sidan reduceras samma skrivande till blott ett steg i en karriär. Det som i bägge fallen glöms bort är den processuella akten som något specifikt: läsandet, tänkandet, skrivandet; det subjektiva bearbetandet av ett material. Eller om man så vill: det som förträngs är litteraturvetenskapens litterära sida.¹⁵

Projektet i sin avslutade form är främst av allt ett argument för att projektören kan anförtros ännu mer pengar. Även om projektet är avgränsat till sin natur, är det på så vis ständigt otillräckligt: det avslutade projektet är inte intressant i sig, det är bara ett framåtpekande, ett delmål i karriären, eller livsprojektet. I det avseendet är projektet – avhandlingsprojektet inräknat – också en form av undantagstillstånd: något temporärt, där regler kan åsidosättas och individen förväntas stå ut med det mesta. I Hasselbergs intervjuer blir den tendensen väldigt tydlig. Eftersom det är hög status att ”vara hängiven” och arbeta mycket, och eftersom projektformen i sig är temporär, vittnar flera av de intervjuade om hur mycket de är beredda att offra.¹⁶ Men hur mycket man än arbetar kommer man inte undan känslan av konstant otillräcklighet – det går alltid att arbeta lite mer ...

7. REIFIERING

I sin bok *The New Spirit of Capitalism* (på franska 1999) hävdade Luc Boltanski och Eve Chiapello att en ny typ av kapitalistisk legitimeringsapparat har uppstått, nämligen en projektorienterad ordning eller ”stad” (cité) som de uttrycker det.¹⁷ Efter den industriella staden, hushållsstaden, den medborgerliga staden och ytterligare några varianter, ser vi nu ”the projective city”, det vill säga en apparat vars grundform är projektet. Det som värderas i denna ordning är först och främst *aktivitet*. Som Chiapello själv beskriver det i en senare artikel skriven tillsammans med Norman Fairclough:

in the Project-oriented Cité activity overcomes the oppositions between work and non-work, steady and casual, paid and unpaid, profit-sharing and volunteer work. Life is conceived as a series of projects, the more they differ from one another, the more valuable they are. What is relevant is to be always pursuing some sort of activity, never to be without a project,

without ideas, to be always looking forward to, and preparing for, something along with other persons, who are brought together by the drive for activity.¹⁸

Om Boltanski och Chiapello har rätt är det alltså något mycket större än ett litteraturvetenskapligt problem jag försöker ringa in här: det är som sagt inte bara forskningen, utan hela tillvaron som håller på att projektifieras. Vi är allihop på väg att förvandlas till entreprenörer.

En detalj som bör understrykas i detta är att projektifieringen inte bara innebär att aktiviteten i allmänhet uppvärderas, utan också att den *reifieras*: aktiviteten förtingligas och erhåller (i linje med Lukács analys) ett eget värde. Den tendensen ringar i själva verket in alla de konsekvenser jag har räknat upp här: det har blivit ett självändamål att vara aktiv, att så att säga *göra* aktivitet. Det som räknas är inte forskningens innehåll, utan forskningen som kvantifierbar mängd; det som jämförs är utfästelserna, inte hantverket; målet är *mer* aktivitet, inte mindre. Följden av det är pseudoaktivitet, en aktivitet som framförs för aktivitetens egen skull, som ett slags work out eller uppvisning, vars rätta kontext är CV:t, inte seminariet eller läsakten.¹⁹ Därmed får vi i värsta fall en vetenskap som inte förändrar något, som inte ens syftar till det – den syftar bara till att äga rum, att förtingligas, reproducera apparaten.

Om det går att invända mot den beskrivningen, är det svårt att neka till att projektifieringen framkallar en mängd tomma idéer i en högst konkret mening. Givet att de ekonomiska premisserna (få fasta anställningar, och allt mindre forskningstid i de anställningar som ändå finns) ser ut som de gör, finns det ett stort incitament att söka projektpengar – i första hand från VR och RJ. Men eftersom de statliga medlen är begränsade blir beviljandegraden som bekant låg (i vår disciplin, några ynka procent); hur duktiga vi än blir på att skriva banbrytande projektsökningar, ligger

det i apparatens logik och pengarnas otillräcklighet att de flesta projekt aldrig blir mer än icke-genomförda planer, reklam utan produkter, förutbestämda att hamna på projektifieringens växande skrothög.

8. VAD BÖR GÖRAS?

Något som kanske kan förvåna en litteraturvetare är att projektifieringen ingalunda är något utforskat fenomen. Begreppet ”projektifiering” är inte nytt; tvärtom finns det en etablerad diskurs, och följaktligen en omfattande kritisk reflektion, kring fenomenet inom samhällsvetenskaperna.²⁰

Det är dessvärre inte riktigt fallet inom humaniora, i alla fall inte i Sverige. (Hasselbergs *Vetenskap som arbete* är i någon mån ett undantag, men den berör inte specifikt projektifieringen av vetenskapen, och det empiriska materialet är inte hämtat från humanvetenskaperna.) På så vis verkar kritiken av den här utvecklingen talande nog vara som minst inom de discipliner som borde vara mest främmande för densamma. Det är nu ingen nyhet: det har alltid funnits en stark benägenhet inom humaniora att vara till lags och göra sig användbar, trots – och kanske just på grund av – att ingen har efterfrågat någon användbarhet.²¹

Finns det då inte något att bejaka i allt detta? Jo, säkerligen, i synnerhet om man betraktar saken mer lokalt, men avsikten här har varit att synliggöra de strukturella avigsidorna, inte de individuella fördelarna. Att några av oss på kort sikt kan bli vinnare i utvecklingen är självklart – det är just ”vinnare” och ”förlorare” denna ideologi producerar. Problemet är att litteraturvetenskapen som disciplin, i ett större perspektiv, är dömd att hamna på förlorarsidan, eftersom vår verksamhet – tänkande, läsande, skrivande – har ett begränsat eller alltför diffust värde i en övergripande kunskapsekonomi.²² Och om den ska få ett högre värde måste den bli något annat än den har varit.

Så vad bör göras? Det ligger nästan i genrens

natur att en artikel som denna bör avrundas med ett positivt recept, en ”lösning”. Men eftersom lösningarna ofta bara är ett slags negativ till problemen, är risken att de konserverar mer än de förändrar, att de cementerar premisserna istället för att uppenbara nya möjligheter. Av det skälet är vi kanske mer betjänta av en kritik som inte faller till föga för lösningskravet. (Det hindrar naturligtvis inte att vi dels bör fortsätta göra det vi gör – förvalta och utveckla en litteraturvetenskaplig tradition – dels bör verka, institutionellt och politiskt, för bättre studiemedelsvillkor, högre studentpeng, mer forskningstid i de fasta anställningarna, et cetera)

Man skulle kunna argumentera för att den samlade lärdomen av de teoretiker analysen har lutat sig mot – Althusser, Lukács, Boltanski och Chiapello, Athanasiou, Horkheimer och Adorno, McIntosh ... – är att det inte nödvändigtvis ligger i subjektens makt att förändra det system de är en del av. Vad vi möjligen kan uppnå är en kritisk medvetenhet om att de former som möjliggör vårt forskande också begränsar och låser oss. I förlängningen av den medvetenheten kan man sedan leta efter sprickor, mellanrum och motsägelser i formerna (de disciplinära såväl som de litterära), eftersom det är där förändringsmöjligheterna kan uppstå.

Projektifieringens konsekvenser skulle kunna samlas under en rubrik: förtingligandet av forskningen. Och om man ska tro författarna till *Upplysningens dialektik* är allt förtingligande en form av glömska.²³ I det som förtingligats lagras något av det som fanns innan – något dynamiskt, vardande, levande som vi, genom förtingligandet, glömt bort. När också ekonomin som kategori förtingligas bör man därför backa ett steg och fråga sig om det finns ett kritiskt innehåll att utvinna ur denna kategori, något bortglömt att lyfta fram. Termen ”ekonomi” är från början sammansatt av ”oikos” (hus) och ”nomos” (lag). Hos Aristoteles handlar begreppet om behovstillfredsställandet i ett hushåll; ”ekonomi” betyder alltså något i stil med läran

om hushållningskonsten. Under medeltiden består denna innebörd: med ”oconomia” åsyftas kloka måttregler för livsnödvändiga ting.²⁴ Kanske är det en mer ekonomisk forskning, i den här betydelsen, som vi behöver idag? En forskning som hushållar med vetandet och förvaltar den egna traditionen, som ser om det egna huset – istället för att blåsa upp sig själv så mycket som möjligt – i vetskap om att livsnödvändiga ting (kunskap i litteratur) kräver måtta?

Eller är det tvärtom? Det allra dystraste med projektifieringen är kanske åsynen av den där skrothögen som växer för varje år som går: alla dessa omsorgsfullt författade projektbeskriv-

ningar som *inte* beviljades medel. Om denna bakgård är deprimerande så har den emellertid också något lockande och sprängkraftigt över sig: här finns ett begär efter något *mer*, en planlagd verklighet som aldrig realiserades. Just av det skälet, just för att idéerna aldrig aktualiserades och därmed undgick att reifieras, finns det en frihet, ja rent av ett utopiskt element, i detta virtuella planöverskott. Är det inte rent av så att det utopiska – i en tid då skönlitteraturen i stort graviterar mot förskönad dagboksprosa – i det avseendet har flyttat ut ur litteraturen och in i forskningen? I så fall har vårt ämne aldrig varit viktigare än nu.

1. Louis Althusser, ”Ideology and Ideological State Apparatuses (Notes towards an Investigation)”, i *On Ideology*, u. ö., London & New York: Verso, 2008, s. 45f.
2. Uppslagsordet ”Projekt”, i *Brockhaus Enzyklopädie* bd 17, Mannheim: F. A. Brockhaus, 1992.
3. Johann Packendorff & Monica Lindgren, ”Projectification and its Consequences. Narrow and Broad Conceptualizations”, *SAJEMS*, 2014:17, s. 14.
4. Agneta Stark gjorde för ett decennium sedan en enkel uppskattning av hur många arbetstimmar som läggs ner på att skriva och bedöma ansökningar om forskningsmedel varje år: ”417 nedlagda människoarbetsår i högskolevärlden, för 230 miljoner [kr], för att fördela tvåusenmiljoner kronor till drygt 1 000 projekt på Vetenskapsrådet” Agneta Stark, ”Debatt”, i *Universitetsläraren*, 2004:16. (www.sulf.se/Universitetslararen/Arkiv/2004/Nummer-16-04/Resultaten-som-vi-aldrig-far--eller-kan--se/)
5. Umeå universitet besöktes av en delegation från Vetenskapsrådet den 3 november 2010. Inför besöket skickades en enkät med fem frågor ut till de anställda. En mer utförlig diskussion av denna enkät finns i Anders Johansson, ”Tänkandet och arbetet. Utkast till en kritik av akademisk reifiering”, i *Ord & bild*, 2013:4.
6. Mats Engblom, ”Det sker en projektifiering av hela samhället”, Tankehörnan, Helsingfors universitet websajt, 2011-02-08, www.helsinki.fi/aktuellt/arkiv/2-2011/8-16-45-41.
7. Agneta Abrahamsson & Lena Agevall, ”Välfärdssektorns projektifiering – kortsiktiga lösningar av långsiktiga problem?”, i *Kommunal ekonomi och politik*, vol. 13, 2009:4, s. 37.
8. Packendorff & Lindgren 2014, s. 13f.
9. Ylva Hasselberg, *Vetenskap som arbete. Normer och arbetsorganisation i den kommodifierade vetenskapen*, Möklinta: Gidlunds förlag, 2012, s. 113.
10. Max Horkheimer & Theodor W. Adorno, *Upplysningens dialektik. Filosofiska fragment*, övers. Lars Bjurman & Carl-Henning Wijkmark, Göteborg: Daidalos, 1996, s. 105.
11. Judith Butler & Athena Athanasiou, *Dispossession. The Performative in the Political*, Cambridge: Polity Press, 2013, s. 39.
12. Peggy McIntosh, ”Feeling Like a Fraud”, i *Work in Progress. Wellesley Centers for Women*, 1985:18, s. 4.
13. Maria Jönsson & Anna Rådström, ”Still 'Feeling Like a Fraud'? Revisiting Peggy McIntosh's Critique of Academic Success Culture 30 Years Later”, i Sara Nyhlen & Eva Söderberg (red.), *Walking Beside. Challenging the Role of Emo-*

- tions in Normalization, Gender Studies at Mid Sweden University, Working papers 6 2014 (i tryck).
14. Georg Lukács, *Historia och klassmedvetande. Studier i marxistisk dialektik*, övers. Tomas Gerholm, u.o.: Bo Cavefors Bokförlag, 1968, s. 144, 145.
  15. Se Johansson 2014, s. 38ff.
  16. Hasselberg 2012, s. 105ff.
  17. Luc Boltanski & Eve Chiapello, *The New Spirit of Capitalism*, övers. Gregory Elliott, London & New York: Verso, 2005, s. 105. I en tidigare bok, *De la justification* (1991), urskilde Luc Boltanski & Laurent Thevenaut, sex stycken föregående ordningar eller "städer": the Inspirational Cité, the Domestic Cité, the Cité of Renown, the Civic Cité, the Market Cité, the Industrial Cité. Idén om "den projektiva staden" bygger alltså vidare på den teorin.
  18. Eve Chiapello & Norman Fairclough, "Understanding the New Management Ideology. A Transdisciplinary Contribution from Critical Discourse Analysis and New Sociology of Capitalism", i *Discourse & Society*, vol. 13, 2002:2, s. 192.
  19. Jag diskuterar den tendensen utförligare i artikeln "Tänkandet och arbetet". Se Johansson, 2013, s. 37ff.
  20. Se Abrahamsson & Agevall 2009; Packendorff & Lindgren, 2014, s. 8.
  21. Se Sven-Eric Liedman, "Humanistiska forskningstraditioner i Sverige. Kritiska och historiska perspektiv", i Tomas Forser (red.), *Humaniora på undantag? Humanistiska forskningstraditioner i Sverige*, Stockholm: PAN/ Norstedts, 1978, s. 33.
  22. Se Hasselberg 2012, s. 9ff.
  23. Horkheimer & Adorno 1996, s. 256.
  24. Peter Thal, uppslagsordet "Politische Ökonomie", i *Europäische Enzyklopädie zu Philosophie und Wissenschaften* bd 3, red. Hans Jörg Sandkühler, Hamburg: Felix Meiner Verlag, 1990.

SUMMARY

Projectification. Literary Studies as Commodity

The article contains a critique of the project form which the humanities at large have embraced during the past few decades. The "project" is not only a word we attach to our research efforts; it is a concept that has far-reaching consequences regarding how we read, think, write and act as scholars. The projectification of the humanities is not an isolated phenomenon, but part of a larger development. This article addresses a number of the consequences of this tendency in the context of literary scholarship, suggesting that: 1) the draft becomes more important than the realization; 2) the research tends to be standardized; 3) the academic activity is segmented; 4) economic means are regarded as ends in themselves; 5) a new type of research subject arises through the interpellation of the research foundations; 6) stress and sickness becomes frequent among researchers and PhD-students, since projectification gives rise to a "bragging culture". Finally the article argues that projectification is one component of a more extensive development, in which activity has become an end in itself. Following Louis Althusser, Georg Lukács and Luc Boltanski & Eve Chiapello this article argues that these developments originate in the logic of capitalism or in the dialectic of enlightenment. It is thus difficult to find a simple solution to the problem. However, the article ends with an argument for more modesty in terms of research, and simultaneously discerns a utopian element in the research plans that are never carried out.

Keywords: projectification, subjectivation, reification, pseudo-activity, New Public Management

